

Pukovnik
dr MENSUR IBRAHIMPAŠIĆ

Društvena uslovljenost ratne veštine narodnooslobodilačkih snaga

Kao sposobnost u prvom redu vodećih društvenih snaga, a zatim i celokupnog ljudskog činioca, da pronalaze odgovarajuće načine stavljanja u funkciju oružane borbe svih postojećih demografskih, političkih, materijalnih, tehničkih, prirodnih i duhovnih mogućnosti, ratna veština u narodnooslobodilačkom ratu u odlučujućoj meri je bila uslovljena društvenom prirodom tog rata.*

Kao revolucionarna ratna veština ona je bila, u stvari, dijalektička negacija vojne moći građanskog društva i stoga istorijski objektivno superiorna nad okupatorovom vojnom moći, kao moći građanskog društva. Tamo gde građanske vodeće društvene snage, zbog svoje istorijske preživeliosti, nisu mogle i ne mogu da nađu izvore svoje vojne moći, nalazile su ih nove, istorijski nastupajuće, revolucionarne snage narodnooslobodilačkog pokreta.

Prvo obeležje ratne veštine narodnooslobodilačkih snaga je — *pronalaženje oblika vojne organizacije koji su bili u skladu sa društvenom suštinom tog rata koji su vodili i opštim, društveno-istorijskim uslovima u kojima se vodio rat.*

Pored onoga što je o tome rečeno, treba još naglasiti kao značajnu činjenicu — sposobnost vodećih društvenih snaga narodnooslobodilačkog pokreta da *blagovremeno uzimaju u obzir promene uslova koje su nastajale vođenjem rata kao sopstvene revolucionarne delatnosti.* Tok drugog svetskog rata bio je dinamičan. Ali, ako se posmatra dinamika opšteg odnosa snaga Antihitlerovske koalicije i fašističkih

* Iz knjige »Društvena priroda opštenarodnog odbrambenog rata«, koja uskoro izlazi u izdanju VIZ-a.

sila, kao odnos u kome je vođen i naš narodnooslobodilački rat, dinamika tog odnosa snaga bila je blaža od dinamike zbivanja i odnosa snaga na jugoslovenskom ratištu, kao delu tog opšteg odnosa snaga.

Pored toga, to ratište nije bilo, prosto, samo deo opšteg antifašističkog oružanog fronta. Na njemu se zbivala autohtona revolucija. U takvoj situaciji, ratna veština koja bi promene u opštem odnosu snaga zaraćenih strana drugog svetskog rata uzimala kao odlučujuće činioce, objektivno, ne bi mogla biti valjana kao revolucionarna veština, jer bi u drugi plan stavila odlučujući momenat društvene suštine narodnooslobodilačkog rata, to jest činjenicu da je u pitanju izvorni revolucionarni rat.

Zbog toga je osnovni problem za ratnu veštinu narodnooslobodilačkih snaga — uz uvažavanje promena opšteg odnosa snaga u drugom svetskom ratu bio — blagovremeno otkrivati i uzimati u obzir promene koje su nastajale kao *posledica (rezultat) sopstvene revolucionarne delatnosti*. Bez sposobnosti tih snaga da u svakoj etapi rata rešavaju taj problem, energija revolucioniziranih širokih narodnih masa neizbežno bi prestala da deluje kao osnovno ishodište snage narodnooslobodilačkog pokreta uopšte, pa i njegove sposobnosti za vođenje oružane borbe. Sa današnjeg vremenskog odstojanja, lakše je videti da Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije, Vrhovnom štabu i Titu — pripada posebna zasluga što su uspešno rešavali taj njen osnovni problem.

Kao konkretan primer te sposobnosti dovoljno je navesti Odluku o formiranju prve proleterske brigade, koja je doneta neposredno posle teških gubitaka koje je narodnooslobodilački pokret doživeo u prvoj neprijateljskoj ofanzivi. Neprijatelj je ostvario svoj operativni plan i oslobodilačke snage su morale napustiti Užičku republiku kao, u to vreme, centar narodnooslobodilačkog pokreta Jugoslavije. I u tom kritičnom momentu za narodnooslobodilački pokret, u kome se za vojnu misao građanskog društva, ili za dogmatiziranu marksističku misao, jedini izlaz nalazio u traženju jačeg oslonca na spoljni činilac, Vrhovni štab donosi upravo suprotnu odluku koja je vodila ka jačanju samostalnosti vojne moći narodnooslobodilačkog pokreta: procenjuje da je prva neprijateljska ofanziva doprinela sazrevanju uslova za formiranje u operativnom smislu kvalitativno novih vojnih formacija, da je obelodanila potrebu za takvim snagama i donosi odluku kojom se ta procena ostvaruje. U takvim uslovima samo je revolucionarna misao mogla doći na takvu ideju, misao koja je bila sposobna da pravovremeno otkrije da je dijalektika zbivanja u prvoj neprijateljskoj ofanzivi u tome što su ta zbivanja doprinela sazre-

vanju društvene svesti boraca da se okupator ne može pobediti vođenjem borbe samo na »kućnom pragu« i time ih učinila sposobnim da dejstvuju na višem nivou ratne veštine.

To je samo jedan od primera stvaralačke sposobnosti uzimanja u obzir sopstvene revolucionarne delatnosti kao odlučujućeg činioca u izboru oblika vojnog organizovanja i načina upotrebe oružanih snaga. Slični primeri su: zadržavanje partizanskih odreda kao značajnih oblika vojne organizacije tokom celog rata pored sve snažnijeg razvoja regularnih jedinica, prelaz Vrhovnog štaba u istočnu Bosnu početkom 1942. godine, prodor proletera u Bosansku krajinu, bihaćka operacija itd.

Drugo značajno obeležje ratne veštine narodnooslobodilačkih snaga, uslovljeno društvenom suštinom rata koji su vodile, jeste — uvažavanje i podsticanje od strane Vrhovnog štaba *stvaralačke borbene inicijative celokupnog ljudskog činioca kao prirodnog (imanentnog) svojstva naoružanog naroda*.

Po svojoj suštini, naoružani narod je konkretan oblik revolucionarne energije masa. Objektivna osnova te energije kao *materijalne sile* je društvena svest masa podignuta na nivo saznanja (1) nacionalnih i socijalnih interesa radnih slojeva stanovništva i (2) istorijski mogućih puteva postizanja tih interesa. Oba ta saznanja su *nužni uslovi* pretvaranja revolucionarne energije masa u *istorijski realnu materijalnu snagu*. Primer ispunjenja prvog, a odsustva drugog uslova je Pariska komuna. Zbog toga je ona bila istorijski neprimeren »juriš na nebo«. Narodnooslobodilački rat naroda Jugoslavije je, takođe, primer »juriša na nebo«, ali takvog juriša u kome su oba uslova bila ispunjena i zbog toga istorijski mogućan, uprkos činjenici da ga je tadašnja društvena stvarnost za mnoge prikrivala kao realno mogućnog.

Ali, ti uslovi nisu i *dovoljni uslovi* ispoljavanja energije revolucionarnih masa kao istorijski primerene materijalne sile. Da bi se energija revolucionarnih masa ostvarila kao istorijski primerena materijalna snaga, naročito u ratu, neophodno je još da vodeće društvene snage, koje stoje na njihovom čelu, uvažavaju i podstiču *borbeno stvaralaštvo* kao immanentno svojstvo te vrste društvene energije. Ukoliko to nije slučaj, društvena energija masa gubi sopstvenost optimalnog korišćenja postojećih društveno-istorijskih mogućnosti za ostvarivanje željenog cilja.

U narodnooslobodilačkom ratu u Jugoslaviji bio je ispunjen i taj uslov. Vrhovni štab je bio na nivou saznanja te društvene zakonitosti i svojim delovanjem ne samo usmeravao mase boraca već — kako bi

Lenjin rekao — učio od masa, oslanjajući se na njihovo borbeno stvaralaštvo i uopštavajući ga u celovitu ratnu veštinu i jedinstvenu energiju oružanih snaga.

To prirodno svojstvo naoružanog naroda višestrano se ispoljavalo u praksi: u borbenoj inicijativi boraca kao opštoj, svakodnevnoj masovnoj pojavi; u masovno ispoljenoj sposobnosti dojučerašnjih radnika i seljaka — najčešće bez ili sa minimalnim prethodnim vojno-stručnim obrazovanjem — da u datoj praksi brzo ulaze u probleme ratne veštine i postaju sposobne starešine svih nivoa komandovanja; u masovno ispoljenoj sposobnosti boraca u brzom ovladavanju ratnom tehnikom; u masovnoj pojavi stvaralačke primene priručnih sredstava za vođenje borbenih dejstava; u masovnoj pojavi inicijativnog obavljanja od strane neboračkog dela stanovništva različitih vrsta delatnosti koje su u datoj situaciji imale karakter vojnih zadataka, kao što su: izviđanje, obaveštavanje, maskiranje, održavanje veze, snabdevanje, zbrinjavanje ranjenika i sl.

Simboličan izraz tog prirodnog svojstva naoružanog naroda kao revolucionarne energije, bila je svuda prisutna parola »Snađi se, družel!«. Na prvi pregled radilo se o paroli koja je označavala samo individualnu inventivnost boraca i starešina. Ali, ona je, u stvari, bila spoljna strana jednog mnogo dubljeg društvenog sadržaja: *samoorganizovanja* kao kvalitativno novog društvenog odnosa, kvalitativno novog tipa društvene integracije u odnosu na etatističku integraciju, takve društvene integracije u kojoj je stvaralačka borbeno inicijativa masa njeno prirodno svojstvo.

Stvarno društveno značenje te parole, građanska misao nije bila u stanju da otkrije. Za građansku misao takva akciona parola, kao opšti zahtev, bila je izraz nužde, proizišle iz partizanske oskudice, jer je ta misao u njoj videla samo odsustvo države kao one moćne sile koja rešava materijalne probleme jedinica, koja misli umesto boraca, koja do detalja propisuje šta će ko i kako činiti, koja predstavlja osnovnu integracionu silu klasične vojne organizacije. U prirodi te integracione sile je da sve pretvara u objekat, u slepo oružje.

Za organizaciju uopšte, pa i za vojnu organizaciju, koja počiva na etatističkom tipu društvene integracije, bitna je karakteristika da se delovi povezuju u celini *jednosmernom silom*, silom državne vlasti koja struji samo smerom odozgo prema dole i na taj način povezuje ljude i delove u celinu i usmerava ih u određenom pravcu¹.

¹ Ako se takva organizacija nazove *sistemom*, mogao bi se podrštvljeni tip organizacije, a takav je naoružani narod, nazvati *antisistemom* kako bi se uočila razlika među njima.

Nasuprot takvoj društvenoj sili, i na njoj zasnovanoj etatističkoj integraciji, naoružani narod — kao oblik samoorganizovanja narodnih masa, što znači kao podružtvljena vojna organizacija — kvalitativno je drukčiji tip društvene integracije. U podružtvljenom tipu organizacije svaki pojedinac u njoj i svaki deo celine postaju subjekti, pa je stoga integraciona sila *dvosmerna*: deluje od centra ka delovima i pojedincima kao opšta usmeravajuća snaga; takođe, deluje od pojedinca i delova ka centru kao u njima postojeća težnja (proizišla iz njihovih izvornih potreba) ka ostvarenju zajedničkog (opšteg) cilja i kao stvaralačko ostvarenje tog cilja što je označeno *pojmom borbena stvaralačka inicijativa*.

Zbog toga su odnosi u takvoj organizaciji i način ispoljavanja *organizovanosti*, kao jednog od kvaliteta organizacije, bitno različiti od organizovanosti utemeljene na etatističkom tipu integracije. Pored navedenih konkretnih načina ispoljavanja te, kvalitativno nove, integrisanosti, potrebno je ukazati na još dva načina koja ranije nisu nabrojana, jer ne bi bili dovoljno jasni bez izvedenih objašnjenja. Jedan je pojava koju neki autori nazivaju homostatičnost, preuzimajući pojam homeostaze iz psihologije, a radi se o pojavi da delovi neke celine, u momentu narušavanja organizovanosti celine, samostalno, inicijativno, »odozdo«, deluju ka ponovnom uspostavljanju organizovanosti celine. Taj kvalitet bio je svojstven svim oblicima vojne organizacije u narodnooslobodilačkom ratu i vidno se ispoljavao u borbenim dejstvima kao sposobnost delova borbenog poretka da samoinicijativno doprinose ostvarivanju sadejstva, sposobnosti jedinica da dejstvuju u duhu osnovne zamisli borbene zapovesti više komande i u uslovima dužeg gubljenja veze i sl. Drugi značajan način ispoljavanja takvog tipa organizovanosti je sposobnost borbenog dejstva jedinica u uslovima otežane kontrole kao funkcije rukovođenja. Na primer, tokom čitavog rata, noć je bila saveznik narodnooslobodilačkih jedinica, kako se to govorilo. Tačno je da je noć umanjivala tehničku nadmoćnost neprijatelja. Ali, to nije bio glavni razlog visoke sposobnosti narodnooslobodilačkih jedinica za noćna dejstva. Osnovni razlog bio je u njihovom borceu, to jest u visokom borbenom moralu jedinica, u visokoj svesnoj disciplini, u borbenoj inicijativnosti kao konkretnim manifestacijama novog tipa integrisanosti.

Treće značajno obeležje ratne veštine u narodnooslobodilačkih snaga je — *izgrađivanje visokog borbenog morala jedinica i njegovo uzimanje u obzir u borbenim dejstvima kao kvaliteta kojim su nadmašivale oružane snage neprijatelja*.

Sva dosadašnja razmatranja o oružanim snagama u narodnooslobodilačkom ratu kao obliku naoružanog naroda ukazuju na činjenicu da su one, zahvaljujući svom revolucionarnom društvenom karakteru, raspolagale objektivnim mogućnostima izgradnje borbenog morala koje nadmašuju mogućnosti izgradnje borbenog morala u klasičnoj vojnoj organizaciji. Dovoljno je setiti se toga da je naoružani narod, po svojoj suštini, takav oblik revolucionarne energije masa koja počiva na njihovom saznanju stvarnih svojih nacionalnih i socijalnih interesa, kao i puteva postizanja tih interesa, zbog čega je politička svest takve sadržine bila osnovna pokretačka snaga celokupnog sastava oružanih narodnooslobodilačkih snaga.

Mada proizilazi iz društvenog karaktera oružanih snaga, takva politička svest ne može biti i nije bila plod nekakvog spontanog procesa. U analizi revolucionarno-klasnog karaktera Narodnooslobodilačke vojske prikazano je da je subjektivnom politizacijom svih jedinica Narodnooslobodilačke vojske i izgrađivanjem novih društvenih odnosa u njima, Komunistička partija Jugoslavije sistematski radila na razvijanju takve političke svesti boraca i starešina. Zahvaljujući tome, ta svest je bila osnovni izvor borbenog morala jedinica.

Ali, kao vodeća društvena snaga u jedinicama, Komunistička partija je uvažavala i činjenicu da je borbeni moral složen fenomen i da ga, pored političke svesti, uslovljavaju i mnogi drugi društveni činioci (disciplina, autoritet starešine, obučenost, odnosi u jedinici, patriotizam, tradicije itd.), a zatim više psihofizičkih činilaca (psihička i fizička opterećenja, fizička kondicija, psihička konstitucija ličnosti itd.) i prirodnih činilaca (veličina i vrsta prostora u kome jedinica dejstvuje, konfiguracija tla, pokrivenost tla, noć, godišnje doba, klima, vremenske prilike itd.). Zbog toga su komande, partijske organizacije u jedinicama, starešine i vojni kolektivi neprekidno radili na jačanju borbenog morala jedinica, procenjujući u svakoj konkretnoj situaciji koji činioci najznačajnije utiču na svest, osećanja i snagu volje boraca, i na osnovu toga preduzimali odgovarajuće mere.

Dakle, ne samo objektivna osnova na kojoj se temeljio već i praksa razvijanja i održavanja borbenog morala jedinica, uslovljavali su da su narodnooslobodilačke jedinice u pogledu borbenog morala bile nadmoćnije u odnosu na neprijatelja. Prilikom upotrebe jedinica, svi nivoi komandovanja uzimali su u obzir tu činjenicu kao jedan od najznačajnijih elemenata u proceni odnosa snaga i u izboru načina dejstva. Zbog toga je za način borbenih dejstava jedinica bilo karakteristično da su one u pogledu stepena borbenog naprezanja i bor-

bene efikasnosti prevazilazile neprijateljske jedinice uprkos slabijoj tehničkoj opremljenosti.²

Četvrto, *ofanzivni duh* predstavlja, takođe, jedno od najznačajnijih obeležja ratne veštine narodnooslobodilačkih snaga uslovljenih društvenom suštinom rata koji su vodile.

Neprekidna borbena aktivnost oslobodilačkih snaga bila je, pre svega, iz više razloga, *opšti nužan uslov* uspešne borbe protiv okupatora. Bez neprekidne borbene aktivnosti nije bilo moguće širiti narodni ustanak, jer su uspešne oružane akcije bile najuverljiviji dokaz mogućnosti uspešnog vođenja rata protiv okupatora. Prvih godina rata, sem kratkotrajne proizvodnje pušaka za vreme Užičke republike, borbene akcije su bile jedini način snabdevanja jedinica oružjem, municijom i drugom ratnom opremom. S obzirom na izdajničko držanje snaga kontrarevolucije, borbena dejstva su bila posebno značajan način političkog razobličavanja izdaje tih snaga u očima širokih narodnih masa. Zatim, široka neprekidna borbena aktivnost je bila ne samo najbolji način vojničkog jačanja oslobodilačkih snaga već i jedini način, naročito prvih godina rata, sprečavanja neprijatelja da iskoristi svoju brojnu nadmoćnost u živoj sili i tehnici.

U isto vreme neprekidna borbena aktivnost predstavljala je *najpovoljniji način korišćenja objektivnih mogućnosti* za vođenje narodnooslobodilačkog rata koje su proizilazile iz njegove društvene prirode. Pre svega neprekidnim ofanzivnim borbenim dejstvima na celokupnoj teritoriji zemlje svih vrsta jedinica oslobodilačkih snaga o kojima je bilo reči, na najbolji način je korišćena opšta podrška naroda jedinica tako da je neprijatelj doveden u dvostruko nepovoljan položaj: (1) nije mogao da ima dovoljno operativnih snaga kako bi neposredno držao pod čvrstom kontrolom celokupnu teritoriju, čime su stvoreni uslovi za postojanje oslobođenih i poluoslobođenih delova teritorije; (2) morao je stalno da angažuje jake snage da bi odbranio za njega najvažnije gradske centre, proizvodne objekte i komunikacije, čime je u osnovi izgubio mogućnost posedovanja strategijske inicijative. Uviđajući te činjenice, okupator je neprekidno ulagao krajnje napore i dovodio snage čak sa Istočnog i drugih frontova, da bi prevladao svoj strategijski nepovoljan položaj, ali u tome

² Evo nekoliko statističkih podataka koji o tome govore. Naše jedinice, veličine brigade, u toku narodnooslobodilačkog rata prosečno su u toku tri dana: izvodile marš dužine 53 km, vodile jednu borbu, delovale politički, izvodile obuku i odmarale se. One su godišnje provodile u borbama 120 dana, dok su snage na drugim ratištima prosečno bile u borbama oko 55—92 dana. Upoređujući gubitke naših i neprijateljskih jedinica, dobija se podatak da su naše jedinice ispoljile 3,8 puta veću efikasnost u uništavanju žive sile protivnika. (Časopis »Vojno delo«, Beograd, br. 3, 1967. god., str. 9).

nije uspeo (posebni primeri tih napora su sedam velikih neprijateljskih ofanziva). To mu nisu dozvolile oslobodilačke snage svojom opštom neprekidnom borbenom aktivnošću, preuzimajući brzo u svoje ruke borbenu inicijativu i u momentima u kojima je neprijatelj uspevao da na određenom prostoru postigne izuzetno povoljan odnos snaga u svoju korist (na primer, četvrta i peta neprijateljska ofanziva).

Stalnim razvijanjem ofanzivnog duha kroz neprekidnu borbenu aktivnost, najpovoljnije su korišćene i druge mogućnosti za uspešno vođenje rata, kao što su: priliv novih boraca u jedinice, jačanje borbenog morala jedinica, snabdevanje jedinica sredstvima za borbu i život, političko osveščavanje boraca i naroda, obučavanje boraca vojnim veštinama, usavršavanje sistema komandovanja itd.

Peto, u značajna obeležja ratne veštine, nastale u narodnooslobodilačkom ratu, a uslovljene njegovom društvenom suštinom, svakako, treba ubrojati — *nov način shvatanja i upotrebe prostora kao jednog od osnovnih činilaca rata*.

Bitna razlika u shvatanju prostora kao jednog od osnovnih činilaca rata između ratne veštine okupatora, kao ratne veštine nastale u građanskom društvu, i ratne veštine oslobodilačkih snaga, kao veštine revolucionarnih snaga, bila je u tome što je prva gledala na prostor pre svega kao na *prirodnu* (fizičku) datost (pojavu), a druga pre svega kao na *društvenu* datost (pojavu).

To se vidi iz činjenice da je okupatorovo komandovanje stavljaajući u drugi plan značaj veze između stanovništva i tla na kome ono živi, svodilo problem prostora, kao činioca rata, na pitanje: da li je svoje snage tako tehnički opremilo da može njima zaposesti određen prostor, s obzirom na njegove prirodne karakteristike. Činom operativnog zaposedanja određenog prostora, odnosno fizičkim prisustvom sopstvenih snaga na tom prostoru, prema toj ratnoj veštini, prostor postaje sopstveni prostor i kao takav nepostojeći za protivnika.

Nasuprot tome, ne zanemarujući značaj prirodnih karakteristika prostora za vođenje borbenih dejstava, ratna veština oslobodilačkih snaga je polazila od veze: stanovništvo — tlo na kome ono živi, to jest od odgovora stanovništva na pitanje: da li okupacija tla na kome ono živi znači gubitak prostora na kome se može voditi oružana borba protiv okupatora. Ukoliko je, iz bilo kojih razloga, odgovor pozitivan, odnosno ukoliko prevlada shvatanje da prisustvo okupatorovih snaga na nekom prostoru znači gubitak tog prostora kao uslova za vođenje oružane borbe, prostor doista postaje okupatorov i kao takav nepostojeći uslov za vođenje oružane borbe protiv njega. Ali ako je odgovor

drukčiji, ako većina stanovništva smatra da fizičko prisustvo okupatorovih snaga na njegovom tlu znači samo izmenu uslova borbe protiv njega, izmenu načina korišćenja rodnog tla kao prostora za borbu protiv okupatora, tada prostor ne postaje okupatorov, već ostaje tlo koje pruža mogućnosti da se na njemu, kao svom prostoru, tuče okupator.

Polazeći sa tog stanovišta, ratna veština oslobodilačkih snaga je bila sposobna da uoči da *celokupna teritorija Jugoslavije* predstavlja neprekidno postojeći prostor za uspešnu borbu protiv okupatora, bez obzira na prisustvo okupatorovih snaga na njoj. Iz tog opšteg stava, proizišlo je više posebnih, konkretnih stavova o načinu upotrebe prostora kao činioca rata. To su, na primer, ovi stavovi: ne postoji prostor na kome se ne može voditi i oružana borba protiv okupatora; kakvim snagama i sredstvima, i na koji način će se voditi borba na kom delu teritorije Jugoslavije, zavisi od konkretnog odnosa snaga i prirodnih karakteristika prostora; neophodno je imati što više slobodne teritorije — stvarati je u onim krajevima koji pružaju najpovoljnije zemljišne uslove za onemogućavanje okupatora da efikasno koristi svoju tehničku nadmoćnost; povlačenje sopstvenih operativnih snaga sa delova oslobođene teritorije pred jačim snagama neprijatelja ne znači gubitak prostora, jer stanovništvo i snage koje ostaju na njemu produžavaju borbu mogućim načinima u nastaloj situaciji, a operativne snage, izbegavajući udar neprijatelja, preduzimaju borbenu inicijativu i stvaraju nove delove slobodne teritorije.

Na kraju ovog nabiranja, treba istaći još i *sveobuhvatnost procene društvenog značenja svih činilaca za donošenje odluke o upotrebi snaga*, kao obeležje ratne veštine narodnooslobodilačkih snaga koje spada u red njenih najznačajnijih obeležja uslovljenih društvenom suštinom rata koji su vodile.

Tumačenja prema kojima se ratna veština u narodnooslobodilačkih snaga vodila na: izbegavanje frontalnih dejstava, blagovremeno izvlačenje snaga ispod udara jačih snaga neprijatelja i njihove brze manevre radi prodiranja u one krajeve u kojima je okupator oslabio svoje snage — znače pojednostavljivanje te ratne prakse.

Tačno je da su takvi postupci — na nivou taktike, operatike i strategije — bili karakteristični za ratnu veštinu narodnooslobodilačkih snaga. Ali, oni nisu imali značenje apriornih doktrinarnih načela ratovanja, niti su predstavljali neku ustaljenu šemu upotrebe oružanih snaga. Naime, odluke o načinu upotrebe snaga nisu polazile od tih postupaka kao unapred definisanih osnovnih pravila ratovanja, već su primenjivani, i to vrlo često, kao rezultat sveobuhvatne procene

društvenog značenja svih činilaca značajnih za konkretnu situaciju, kada se na osnovu takvog metoda procene situacije našlo da su najcelishodniji.

Ukoliko je društveno značenje nekih važnih činilaca u konkretnoj situaciji nalagalo drukčiji postupak, drukčije se i postupalo. O tome govori način dejstva narodnooslobodilačkih jedinica u četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi. Poznato je da je ta ofanziva dobila popularni naziv — bitka za ranjenike. U nastaloj situaciji, Vrhovni štab je zaključio da je zaštita ranjenika, koji su se u velikom broju našli na prostoru izvođenja te ofanzive, onaj činilac koji treba, u osnovi, da opredeli način dejstava glavnine snaga, uprkos činjenici da su one time lišene svoje manevarske sposobnosti kao jedne od najbitnijih prednosti nad okupatorovim snagama.

Kao drugi izrazit primer može se navesti bitka za oslobođenje Beograda. Okupator je Beograd pretvorio u snažno utvrđeno uporište i poseo ga velikim snagama. Prema uobičajenim shvatanjima ratne veštine iz drugog svetskog rata, takvo uporište je bilo celishodno nastati samo pod uslovom da se raspolaže odgovarajućom teškom tehnikom, što jedinice Narodnooslobodilačke vojske nisu imale. Uprkos tome, Vrhovni štab je zaključio da je *nužno* krenuti u opštu ofanzivu za oslobođenje Beograda i da se bitka *može* voditi snagama kojima je raspolagao, računajući i na sadejstvo saveznika. Pokazalo se da je odluka bila pravilna, a bila je plod procene odnosa snaga koja se nije temeljila na statističkim kvantitativnim pokazateljima, niti na nekim unapred datim šemama o upotrebi snaga, već na proceni društvenog značenja mnogih činilaca koji su određivali sopstvene potrebe i mogućnosti, kao i mogućnosti neprijatelja.

Prema tome, opravdano je zaključiti da je i ovo obeležje ratne veštine narodnooslobodilačkih snaga — a to važi i za sva prethodno izložena — stvaralačka primena marksističkog metoda u određivanju oblika borbe od strane vodećih subjektivnih snaga u narodnooslobodilačkom ratu.